

Сергій Ципишев

**ВИКОРИСТАННЯ ХЛІБА, ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ
СИРОВИНИ ТА ІНВЕНТАРЯ
У БУДІВЕЛЬНІЙ ОБРЯДОВІСТІ КАРПАТ І ПОЛІССЯ
(згідно власних польових матеріалів)**

Розглядається використання хліба, хлібопекарської сировини та інвентаря у обрядових діях, що супроводжують практично всі етапи народного будівництва. Описуються самі ритуали, аналізується важливість використання у них хліба, а також пов'язаних із ним атрибутів. Проводиться порівняльна характеристика будівельної обрядовості Карпат і Полісся. Особливий акцент зроблено на поминальних мотивах у описуваній звичаєвості.

Ключові слова: хліб, хлібопекарська сировина, хлібопекарський інвентар, Карпати, Полісся, будівельна обрядовість, вшанування померлих.

Народне будівництво із ще доісторичної давнини є однією із найважливіших частин господарської діяльності практично кожного народу, за винятком хіба що найпримітивніших культур. Таке виняткове становище є абсолютно закономірним, адже вміння споруджувати бодай найпримітивніші прихистки дозволило людині, як біологічному виду, освоїти раніше абсолютно недосяжні, як наслідок специфіки фізіології, ареали проживання. Більше того, потрапляння у нові та здебільшого доволі агресивні природні умови приводило до видозмін, що були наслідком пристосування до довкілля, сприяли творенню людських рас. Нове, вороже до людини оточення, із невеликою кількістю екологічних ніш, за які ще й слід було конкурувати із місцевими, часто вузькоспеціалізованими чи ендемічними видами, знову ж таки спонукали до вдосконалення технології будівництва, її ускладнення. З ходом цивілізаційного процесу, крім тимчасового житла, примітивні племена почали споруджувати й постійне, з'являються також і спеціалізовані споруди, наприклад — для зберігання продуктів харчування. Поступовий перехід від збиральництва та мисливства до найпростіших форм землеробства ще інтенсивніше спонукав до розвою будівельної техніки. Отож, як бачимо, народне будівництво із самих початків історії людства щонайтіснішим чином пов'язане із освоєнням нових територій та засобів до існування, тотальним поширенням виду *Homo Sapiens* та його підняттям на найвищий щабель еволюційного розвитку.

З іншого боку, окультурення злаків і поступ рільництва вивільняли додатковий час та водночас вимагали невпинного вдосконалення

абсолютно всіх аспектів землеробства та пов'язаних із ним ремесел включно, як уже зазначалось раніше, із будівництвом господарських споруд. Зважаючи на виняткову важливість злаків для еволюціонування людства, не дивно, що страви із них (спочатку розтерте зерно, пізніше каші та прісні перепічки, а згодом і учинений хліб) поступово сакралізуються, стаючи їжею не лише щоденною, але й обрядовою. Вкінці їхнє пошанування стає настільки абсолютним, що у землеробських етносів практично всі чини звичаєвості не обходяться без хліба, хлібопекарської сировини чи інвентаря. Не є винятком із цього явища і українці, що практично наділяють святістю звичайний спечений удома хліб (мабуть, кожен із нас ще змалечку знає про те, що хліб святий).

Зважаючи на наведені вище факти, не викликає подиву й тісне переплетення всього, що має стосунок до хліба та народного будівництва. Зокрема, це — й використання хліба та всього, що пов'язане із ним, у будівельній обрядовості.

Карпати та Полісся, як ареал нашого дослідження, вибрані не випадково, адже це найархаїчніші регіони України. Звичайно, що будівельній техніці та обрядовості українців окреслених регіонів присвячена достатня кількість робіт дослідників народної культури, тут слід згадати праці Архипа Данилюка¹, Романа Радовича², Романа Сілецького³, Тетяни Файник⁴ та багатьох інших. Однак традиції народного будівництва з акцентом на використання хліба, хлібопекарської сировини та інвентаря у будівельній обрядовості потребують докладнішого висвітлення.

Загалом треба зазначити, що хліб чи зерно надзвичайно широко і повсюдно використовуються у чинах будівельної обрядовості — від заготівлі деревини та вибору місця і до входу у нове житло. При цьому основний продукт харчування українців виявляє поліфункціональність, виступаючи і пожертвою, і оберегом-апотропеєм, і сакральною їжею. Поза всяким сумнівом, коріння цих звичаїв є надзвичайно давнім, і сягає воно ще доісторичного минулого. Хороша ж їхня консервація та широке побутування ще й до нашого часу не повинні викликати здивування, адже будь-які обрядові дієства вирізняються надзвичайним консерватизмом. Обумовлено це, передусім, самою спрямованістю звичаєвості, яка мала б забезпечити здоров'я та добробут мешканців майбутнього житла або ж власників господарської споруди чи й, зрештою, утримуваних свійських тварин. Окрім того, слід було задобрити надприродні сили, що мали якийсь стосунок до заготовлюваної деревини чи місця, де планувалось будівництво — фактично сплачувався відкуп. Ну і, поза всяким сумнівом, хлібина, що із одного цілого розділялась та вживалась на ритуальних

трапезах чи то під час закладання підвалин, чи то після зведення споруди, чи-то вже на входинах у неї, всіма без винятку учасниками церемонії, допомагала відчутти єднання та причетність майбутніх господарів і з майстрами, що провадили будівництво, і, власне, із самою спорудою. З огляду на наведені міркування розуміємо, що надзвичайна важливість, для народної свідомості, виконуваних дій сприяла й чіткому дотриманню та відбуванню абсолютно всіх етапів та найдрібніших деталей означених ритуалів. Позаяк навіть незначні відхилення у їх ході могли призвести до неможливості досягнення бажаного результату або й навіть, що ще гірше й абсолютно не бажано, до зворотнього ефекту.

Переходячи до викладу польового матеріалу, слід відзначити надзвичайну подібність багатьох явищ будівельної обрядовості на теренах Карпат та Полісся, що, зрештою, не є дивним, з огляду на етнічну приналежність мешканців окреслених територій. Зокрема, у селах Труханів та Погар, що на Сколівщині, вдалося віднайти звичай, що викликає неабияку зацікавленість. Тут господарю чи майстру, йдучи до лісу заготовляти деревину, слід було обов'язково взяти із собою свячений хліб, який належало покласти під дерево, яке збиралися зрубати. Коли ж дерево уже кинули, то цю скибку чи окраєць залишали або під пеньком, або на ньому – щоб з'їли птахи⁵. Глибокий символізм даного дійства, як і те, що воно помітно перегукується із дохристиянським жертвоприношенням, не викликає сумніву. Фактично людина залишала безкровну жертву лісу, надприродним чи потойбічним істотам, у пізніших уявленнях — Богу, а птах, як істота, що згідно з народними віруваннями, може мандрувати з «цього» світу на «той» (фактично – посланець), мав її спожити⁶. Фіксуються подібні вірування і у інших частинах Українських Карпат: і на Бойківщині, і на Гуцульщині. За свідченнями респондентів, тут також окраєць хліба залишали у лісі на пеньку щойно зрубаного дерева⁷, щоб з'їла пташка⁸. Матеріал же із Полісся доповнює наведені вище факти та навіть пояснює семантику деяких із них, принаймні так, як вона усвідомлювалась народною уявою. Зокрема, на Волинському Поліссі вірили, що згадувані дії сприяють відновленню лісових багатств. Поліщуки говорили, що у такому випадку на місці зрубаного дерева «буде ще рости»⁹, а також „бо хліб на все помагає”¹⁰. Із цією ж метою посипаний сіллю «скрайчик» залишали, якщо зрізали дерево у саду¹¹. Із високою долею ймовірності можемо припустити, що аналогічна звичаєвість була раніше широкорозповсюдженою і у інших регіонах України, проте із плином часу та модернізацією суспільства збереглась лише у таких своєрідних етнологічних резерваціях, якими на теперішній час є Карпати та Полісся.

Однак найбільший інтерес, на думку автора, викликає використання хліба та хлібопекарського інвентаря у звичаях, що пов'язані із вибором місця під будівництво. Зацікавлення це викликане насамперед надзвичайною колоритністю описуваних дій, а також їх побутуванням навіть і сьогодні, на відміну від згадуваної обрядовості, що супроводжувала лісозаготівлю. Є кілька найпоширеніших варіантів дій, що слугували для вибору належного місця під майбутню споруду. Зокрема, на Західній Бойківщині в час, коли „засіяли трами” або ж „зав'язували підлоги” (зав'язували підвалини), на їх кутах клали шматочки хліба, а деколи й цілі „ощипки” (прісні вівсяні хлібини) і дивились, чи вони не зникнуть, чи навіть не будуть порушені протягом ночі. Якщо із хлібом щось трапилось, то підвалини хати слід було перемістити з цього місця. До прикладу — в селі Боберка, що на Турківщині, віднайдено цікавий варіант такого ворожіння. Тут було записано розповідь про те, як місцева сім'я вирішила будувати нову хату, але два рази поспіль хліб із одного кута підвалин забирали птахи. Це було потрактовано як дуже погану прикмету. Для того, щоб відвернути лихо, люди звернулись до «псалтирника» — людини, що «створяє» (читає) Псалтир і при цьому передбачає майбутнє. Їм було дораджено посунути трами «під сонце» (на схід), для запобігання негараздам. Однак господар, щоб не виконувати марну роботу, вбив кілки у тих місцях, де передбачались кути підвалин після пересування, і поклав на них шматочки хліба. Лише після того, як ці шматочки перебули дві ночі нечіпані, „трами” було пересунуто¹².

Однак та ж сама Бойківщина, але вже східна її частина, подає ще й інший варіант способу вибрати „хороше” місце під будівництво. Зокрема, при підборі ділянки, а особливо під житло, приблизно там, де передбачалась середина майбутньої хати, ставили хлібну діжку із покладеною на неї хлібиною і залишали на ніч. Важливим, як і у попередньому випадку, було те, щоб хліб ніхто і ніщо не зачепило протягом ночі¹³.

Мешканці Гуцульщини теж використовували хліб при виборі місця для хати. Так, перед закладами по кутах майбутньої будівлі на ніч клали хлібці (маленькі буханці щоденного хліба). Зранку їх уважно оглядали, чи їх до сходу сонця нічого не «кивало» (чіпало). Якщо хліб був цілий – можна на цій місці ставити хату. У тому ж випадку, як хліб пропав — будувати у такому місці не можна – прокляте. А як хліб не «киваний», то його зсували всередину підвалин, і лежав він там, поки не забере його «божий птах». Маємо тут ще один приклад своєрідного відчуження обрядової їжі¹⁴.

Використовували хліб, обираючи ділянку під забудову, і на Поліссі. Зокрема, при виборі місця під майбутнє житло на площі, де планувалось зводити будівлю, залишали на ніч, просто неба, хлібину¹⁵, половинку або

шматок буханця¹⁶ чи, принаймні, крайці¹⁷. Зранку ж перевіряли їхню недоторканість. Вважали — якщо його з'їли собаки чи взагалі щось чіпало — на цьому місці будувати не можна¹⁸. Схожі дії виконували і при виборі місця під копання колодязя¹⁹. Подекуди ж хліб заміняли вовною, а зранку дивились, чи вона суха, таким чином перевіряючи, чи не має надлишкової вологості обране місце²⁰. Останній факт є цікавим тим, що тут обрядова складова цілком підміняється або й витісняється простою ужитковою доцільністю.

Окрім того, хліб, вочевидь як благословляючий атрибут, використовували і під час самого зав'язування підвалин. Наприклад, по їх кутах, на Самбірському підгір'ї, що межує із Бойківщиною, майстер клав цілі хлібини і гроші, молився і кропив все свяченою водою. Пізніше хліб використовували ще раз, вже кладучи його на платви, перед тим, як мали зводити дах. Згодом цей хліб віддавали убогим, що є свого роду жертвопринесенням²¹. Власне на самій Бойківщині, зокрема на теренах її закарпатської частини, при «зав'язуванні углів» (закладинах хати) на підвалини клали дрібки хліба або «дору» (шматочки проскурки)²². Зрідка у селах, близьких до західного кордону нашої держави, випік замінювали цілим, нерозмеленим зерном. Також у поодиноких випадках фіксується покладання хлібин лише на трьох кутах майбутньої хати²³.

Схожа інформація фіксується і у межах Галицької Гуцульщини, де при закладанні хати, на вже зав'язані кути підвалин, майбутня господиня клала хліб. Розкладали по одному буханцеві на рушнику на кожен кут майбутньої хати. Робилося це для того, щоб у цій хаті завжди був хліб²⁴. Закарпатська ж частина цього етнографічного регіону додає ще й цікаві локальні особливості до наведеної вище інформації. Зокрема, при «зав'язуванні вуглів» тут теж по хлібині клали на всі 4 кути. Однак деінде при цьому ще й промовляли спеціальну примовку із побажанням гараздів: «Як скоро хліб склала, то щоб і життя так легко склалось»²⁵. Поширюються схожі обрядові дії із використанням хліба при закладинах хати і на Путильський район Буковини, що теж населений гуцулами²⁶.

І знову інформація з Полісся є практично ідентичною до віднайдені в Українських Карпатах. По суті своїй вона лише доповнює її певними місцевими відмінностями. Адже тут також, «коли вугла зав'язують», на кожен кут зрубу автохтони клали хлібину. Однак після цього, на вже покладених підвалинах, відбувався урочистий сніданок²⁷. Тут слід зазначити, що відомості про трапези при закладанні хати в гірській частині України чи й на Поліссі відомі із наукової літератури²⁸, проте автору їх, на жаль, зафіксувати не вдалось, крім єдиного випадку. А саме — коли на

Долинщині, після закладання підвалин, господарі влаштовували гостину для майстра, на початку якої на всі кути зрубу клали по буханцю хліба, пізніше ж його забирав будівничий²⁹. Саме ж це частування можна трактувати і як просту подяку будівничому, і як благословляюче чи апотропейне дійство.

Окрім цього, народні майстри використовували хліб і для так званих „закладів” (вкладок), що поміщались у спеціальні зарубини замків підвалин. Усереднено виконувані дії можна звести до того, що коли „засновували хату” (закладали підвалини), по дрібці хліба поміщали у спеціальні зарубки у „вуглах” (замках вінців). Часто разом із хлібом вкладали: монети, місцями „жовті”, місцями „білі”; свячену воду; зерна злаків, що залежно від місцевості могли відрізнитись, але зазвичай — пшениці, а не домінуючої у даному регіоні культури; досить часто — „дору” (проскурку); насіння чи шматочки рослин, що їх народна уява наділяла апотропейними властивостями, наприклад: „троян”, осика тощо. Однак це усереднення не включає в себе всього багатства локальних відмінностей, що супроводжують цю частину будівельної обрядовості.

Зокрема, на Східній Бойківщині вважали, що зерно, яке вкладається, має бути обов’язково „усейнічною” або „всеношною” (тією, що була на всеношній відправі) пшеницею. Там же ці „заклади” інколи ще додатково обгортали шматком тканини³⁰.

На Гуцульщині ж у так звану „зарубку” (виїмка у замку підвалин, куди, власне, й поміщали вкладення), крім зерен пшениці і монет, обов’язково поміщали овечу вовну. Останнє є цілком закономірним, зважаючи на те, що у цьому регіоні домінувало скотарство, а також на надзвичайно важливу роль саме вівчарства для побуту місцевих жителів. Власне й самі гуцули пояснюють, що обряд цей мав сприяти достатку хліба, грошей та «товарет» (худоби) у господі³¹. Окрім того, власне, при самій «зарубці» хати (вирубуванні місця у замку, куди й клали „заклад”) існували цікаві нюанси. Вважали, що відколювати скалку слід було обережно — так, щоб вона одним кінцем трималася плениці. Власне під неї і запихали перераховане раніше³². Цікавим є і те, що на Рахівщині, при вкладанні «закладу» у зарубини «вуглів», крім грошей, свяченої води та „дори”, досить часто додавали і краплю «живого срібла» (ртуті), яке місцеві жителі вважали надзвичайно сильним апотропеем³³. Зникати ця традиція почала лише із поширенням шкільництва на Гуцульщині.

На землях Лемківщини, які відійшли до України після Другої світової війни, до обов’язкових і поширених повсюдно елементів „закладу”, додавали ще й «миньку» — освячену в церкві, на Вербну неділю, вербу³⁴.

Серед мешканців Українського Полісся теж був поширеним звичай вкладання певних обрядових атрибутів у замки підвалин чи зрубу. Зокрема, тут при „закладщинах” (закладах хати) по кутах нижніх вінців клали дрібки хліба [1] із освяченим у церкві зіллям та кропили це все свяченою водою³⁵. Іноді додавали також монети, зерно, а також замість хлібних шматочків могли вкласти навіть нечіпану „цілушку” (окраєць)³⁶.

Ну і, звичайно ж, без хліба не обходились і урочисті трапези, що відбувались вже після закінчення будови та при входиnah у нове житло. Як уже зазначалось раніше, така гостина допомагала господарям відчутти символічне єднання та причетність до завершеного будівництва. Окрім того, це була й подяка будівничим, що зводили житло, своєрідне їх задобрювання. Адже серед українців широко розповсюдженою була віра в те, що майстер здатний до вчинення певних магічних дій, які могли спричинити як позитивний, так і негативний ефект на здоров'я та добробут мешканців новозбудованого обійстя. Окрім того, надзвичайно вагоме місце у будівельній обрядовості посідали й поминальні мотиви. Адже згідно з народними уявленнями, слід було викупити і деревину, що йшла на будову, і власне саме місце будівництва. А оскільки споруда зводилась на ділянці, що раніше не належала сім'ї, то цілком ймовірним було те, що раніше нею володіли чужинці. З огляду на це, логічним було припустити й те, що тут можуть бути чужі поховання. Саме задобрення небіжчиків іншого роду-племени могло бути причиною залишання хліба на пеньку зрубаного дерева та його ночівлі на місці майбутнього будівництва.

Повертаючись власне до „входчин” (вселення у нове житло), мусимо відзначити надзвичайно важливе місце, що його посідало пошанування предків у цій церемонії. Зокрема, на Поліссі хліб, після святкової учти, доволі часто лежав на столі протягом цілої ночі. У даному випадку це теж можна трактувати як ритуальне годування душ померлих предків: і чужих, яким, можливо, належало це місце; і своїх, що разом із сім'єю мали перейти у нове помешкання та охороняти його³⁷. Зрідка фіксуються й факти, коли безкровна жертва доповнюється й жертвою кривавою. Йдеться, зокрема, про відрубання півню голови на порозі хоромів (сіней), при переході у нову хату на Галицькій Гуцульщині. Згідно із народними уявленнями, робилося це для того: «Щоб у хаті добре жилося»³⁸.

Підсумовуючи викладений матеріал, повторимось і ще раз наголосимо на беззаперечній подібності, а практично — ідентичності, при використанні хліба у будівельній обрядовості Карпат і Полісся. Загалом же, всю описану вище звичаєвість можна сміливо вважати будівельною магією, що спрямована на забезпечення здоров'я та добробуту у господі. Окремо слід

наголосити, що практично всі описані дієства пронизані поминальними мотивами. Повсюдне ж використання хліба, хлібопекарської сировини та інвентаря, що скрізь в Україні сакралізувалися, вказує на виняткову важливість, якою наділяв народ, всі аспекти народного будівництва.

1. Данилюк А.Г. Волинь: пам'тки народної архітектури: Історико-краєзнавчі статті / Архип Григорович Данилюк. — Луцьк: Надстир'я, 2000. — 100 с.; Данилюк А.Г. Народна архітектура Бойківщини. Жилоче будівництво / Архип Григорович Данилюк. — Л.: НВФ Українські технології, 2004. — 168 с.; Данилюк А. Давні народні будівельні традиції на Українському Поліссі / Архип Данилюк // Древліани : збірник статей і матеріалів з історії та культури Поліського краю. — Львів, 1996. — Вип. 1. — С. 97 – 108.; Данилюк А.Г. Традиційна архітектура раїонів України: Полісся. Монографія / Архип Григорович Данилюк. — Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. — 147 с.
2. Радович Р. Техніка та технологія традиційного житлово-господарського будівництва на Поліссі другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. / Роман Радович // Полісся України : матеріали історико-етнографічного дослідження. — Львів, 1997. — Вип. 1. Київське Полісся. 1994. — С. 62 – 82.
3. Сілецький Р. Поминальні мотиви в будівельній обрядовості українців / Роман Сілецький // Народознавчі зошити : Двомісячник. — 2001. — Зошит 3 (39). — С. 479 – 482.; Сілецький Р. „Закладщина” хати на Поліссі: Обрядово-звичаєвий аспект / Роман Сілецький // Полісся України : матеріали історико-етнографічного дослідження. — Львів, 1997. — Вип. 1. Київське Полісся. 1994. — С. 83 – 96.
4. Файник Т. Житло та довкілля: будівельні традиції українців Карпат / Тетяна Файник. — Л.: Ін-т народознавства НАН України, 2007. — 208 с.
5. Ципишев С. І. Хлібні вироби Західної Бойківщини: звіт про відрядження у Турківський та Сколівський райони Львівської області / Сергій Іванович Ципишев. — Львів, 2007. — 22 с. — (На правах рукопису / Архів МНАіП у Львові; Зв – 98).
6. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник – довідник / Віталій Вікторович Жайворонок. — К. : Довіра, 2006. — С.489
7. Ципишев С. І. Звіт про відрядження у Воловецький та Міжгірський райони Закарпатської області / Сергій Іванович Ципишев. — Львів, 2010. — 12 с. — (На правах рукопису / Архів МНАіП у Львові; Зв – 105).
8. Ципишев С. І. Звіт з етнографічної експедиції на Буковинську Гуцульщину / Сергій Іванович Ципишев. — Львів, 2008. — 10 с. — (На правах рукопису / Архів МНАіП у Львові; Зв – 100).
9. Ципишев С. І. Звіт про відрядження у Любомльський, Шацький та Ратнівський райони Волинської області / Сергій Іванович Ципишев. — Львів, 2010. — 11 с. — (На правах рукопису / Архів МНАіП у Львові; Зв – 106).
10. Ципишев С. І. Звіт про відрядження у Камінь-Каширський, Любешівський та Маневицький райони Волинської області / Сергій Іванович Ципишев. — Львів, 2011. — 12 с. — (На правах рукопису / Архів МНАіП у Львові; Зв – 109).
11. Там само.
12. Ципишев С. І. Звіт з етнографічної експедиції на Західну Бойківщину та прилегле підгір'я / Сергій Іванович Ципишев. — Львів, 2008. — 16 с. — (На правах рукопису / Архів МНАіП у Львові; Зв – 102).

13. Ципишев С. І. Звіт про відрядження у Долинський та Рожнятівський райони Івано-Франківської області / Сергій Іванович Ципишев. – Львів, 2011. – 11 с. – (На правах рукопису / Архів МНАіП у Львові; Зв – 108).
14. Ципишев С. І. Звіт з етнографічної експедиції на Буковинську Гуцульщину...
15. Ципишев С. І. Звіт про відрядження у Любомльський...
16. Етнокультура Рівненського Полісся / Упор. В.П. Ковальчук. — Рівне: ПП ДМ. 2009. — С. 116.
17. Ципишев С. І. Звіт про відрядження у Камінь-Каширський...
18. Ципишев С. І. Звіт про відрядження у Любомльський...; Ципишев С. І. Звіт про відрядження у Камінь-Каширський...
19. Там само.
20. Там само.
21. Ципишев С. І. Звіт з етнографічної експедиції на Західну...
22. Ципишев С. І. Звіт про відрядження у Воловецький...
23. Ципишев С. І. Звіт про відрядження у Великоберезнянський та Перечинський райони Закарпатської області / Сергій Іванович Ципишев. – Львів, 2009. – 9 с. – (На правах рукопису / Архів МНАіП у Львові; Зв – 103).
24. Ципишев С. І. Звіт з етнографічної експедиції на Галицьку Гуцульщину / Сергій Іванович Ципишев. – Львів, 2007. – 10 с. – (На правах рукопису / Архів МНАіП у Львові; Зв – 99).
25. Ципишев С. І. Звіт про відрядження у Рахівський район Закарпатської області / Сергій Іванович Ципишев. – Львів, 2009. – 9 с. – (На правах рукопису / Архів МНАіП у Львові; Зв – 104).
26. Ципишев С. І. Звіт з етнографічної експедиції на Буковинську...
27. Етнокультура ... — С. 116.; Ципишев С. Традиційні хлібні вироби Рівненського Полісся початку ХХ століття. (За польовими матеріалами із Дубровицького та Сарненського районів Рівненської області) / Сергій Ципишев // Поліссезнавство у фольклорно-етнографічних і літературно-мистецьких дослідженнях : Наукове видання. - Рівне, 2009. - С. 99 — 107.
28. Бойківщина : Історико-етнографічне дослідження / [З. Є. Болтарович, А. Ф. Будзан, Р. П. Герасимчук та ін.]. – К. : Наукова думка, 1983. – С. 102; Павлюк С. П. Народна агротехніка українців Карпат другої половини ХІХ — початку ХХ ст. / Степан Петрович Павлюк. – К. : Наукова думка, 1986. – С. 163; Сілецький Р. „Закладщина” хати на Поліссі: Обрядово-звичаєвий аспект / Роман Сілецький / Полісся... С. 91 – 95; Шухевич В. Гуцульщина. – Репринтне видання / Володимир Осипович Шухевич. – Верховина, 1997. – 115 с.
29. Ципишев С. І. Звіт про відрядження у Долинський...
30. Там само.
31. Ципишев С. І. Звіт з етнографічної експедиції на Галицьку...; Ципишев С. І. Звіт про відрядження у Рахівський...
32. Ципишев С. І. Звіт з етнографічної експедиції на Галицьку...
33. Ципишев С. І. Звіт про відрядження у Рахівський...
34. Ципишев С. І. Звіт про відрядження у Великоберезнянський...
35. Ципишев С. І. Звіт про відрядження у Любомльський...
36. Ципишев С. І. Звіт про відрядження у Камінь-Каширський...
37. Етнокультура ... — С. 116.
38. Ципишев С. І. Звіт з етнографічної експедиції на Галицьку...

SUMMARY

Serhiy Tsypyshev

**USING BREAD, BAKERY RAW MATERIALS AND INVENTORY
IN THE CONSTRUCTION RITUALISM CARPATHIANS AND POLISSYA
(ACCORDING TO THEIR OWN FIELD DATA)**

We consider the use of bread, bakery raw materials and inventory in ritual actions accompanying virtually all phases of national construction. Described the same rituals, analyzes the importance of bread in them, and attributes associated with bread. A comparative description of construction ritualism Carpathians and Polissya. Particular emphasis is placed on the commemoration of the dead in rituals described. Key words: bread, bakery raw materials, baker inventory, Carpathians, Polissya construction ritualism, commemoration of the dead.

Олександр Кожолянко

**КАЛЕНДАРНІ ЗИМОВІ СВЯТА
ТА ОБРЯДИ УКРАЇНЦІВ БУКОВИНИ
У ЕТНОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.**

Досліджено процес нагромадження та вивчення етнологічного матеріалу з походження, матеріальної та духовної культури українців Буковини у другій половині 19 століття.

Ключові слова: обряди, свята, пісні, календар, ворожіння, коляди.

Проблема вивчення календарних зимових свят українців Буковини в українській історико-етнологічній науці розроблена ще недостатньо. У першу чергу це стосується регіональних особливостей зимових свят у різних зонах краю: рівнинна Прутсько-Дністровська зона, передгір'я і Карпати. Недостатньо вивчені питання коренів давньої дохристиянської зимової календарної обрядовості та символіки обрядодій.

Починаючи з середини ХІХ ст. і до початку ХХ ст. спостерігається активізація збору етнографічного матеріалу про календарні традиційні свята і на Буковині.

Одним з перших, хто займався збором етнографічного матеріалу про календарну обрядовість українців Буковини був Юрій Федькович.

Він зібрав на Буковинській Гуцульщині цікаві оповіді-легенди про святкування в минулому Нового року та про походження назв "Маланка", "Василь-Черчик" тощо, й подав їх у праці "Ти, місяцю, ти королю, красна Маланка є з тобою. Тридцять дві пісні Маланочні і русальні руського народу.